

nabywane przez państwo w wolnym skupie. Jednakże średnie ceny państwowe są wyliczane w końcu roku po całkowitym dokonaniu skupu. Natomiast IER musi ustalić ceny w środku roku (bowiem posługuje się rokiem gospodarczym) kiedy niewiadomo jeszcze jakie będą średnie ceny skupu ponadobowiązkowego.

W tabeli 7 zestawiamy ceny zużycia wewnętrznego wg IER, średnie ceny realizacji produkcji wg IER oraz państwowe ceny skupu ponadobowiązkowego. Tabela obejmuje osiem lat. Jak wiadomo 3.I.1953 r. nastąpiła zasadnicza zmiana cen w Polsce. Ponieważ miało to miejsce w połowie roku gospodarczego 1952/53, przeto w roku tym dla wyceny inwentury i zużycia wewnętrznego przyjęto ceny z 1953 r. Umożliwia to porównywalność z latami następnymi. Przytoczone w tab. 7 ceny obejmują podstawowe artykuły, ogólny zaś katalog cen zużycia wewnętrznego zawiera około 150 artykułów będących w obrocie gospodarstw. Jednakże dla naszych celów wystarczy te kilka pozycji stanowiących podstawę produkcji rolnej.

Średnie ceny wartości produkcji rolnej w gospodarstwach prowadzących rachunkowość przytaczamy w tab. 7 dla zobrazowania właściwej ceny, wg której kształtował się przychód z produkcji, oraz dla stwierdzenia, że tendencje w kształtowaniu się wszystkich podanych cen są bardzo podobne.

III. DOCHODY GOSPODARSTW PROWADZĄCYCH RACHUNKOWOŚĆ W 1959/60 r. — WYNIKI OGÓLNE

Dochody gospodarstw chłopskich kształtują się w pierwszym rzędzie pod wpływem wytworzonej w danym roku produkcji i cen na artykuły rolne oraz wysokości obciążeń przekazanych państwu. Odgrywa tu również poważną rolę wysokość nakładów na produkcję. Dość duży wpływ wywierają na ogólny poziom dochodów chłopskich dochody spoza gospodarstwa, które stanowią około 12%. Ostateczny dochód uzyskany w danym roku przez gospodarstwo jest tzw. „dochód osobisty”, na który składa się dochód rolniczy i dochody spoza gospodarstwa.

Rozpatrzmy poszczególne elementy wytworzonego i podzielonego dochodu gospodarstw prowadzących rachunkowość. Dochody 1959/60 r. przedstawiamy na tle danych z lat poprzednich w tab. 8 i 9. Obliczenia zawarte w tych tabelach oparte są na cenach bieżących każdego roku.

Jak wynika z tab. 8 w 1959/60 r. nastąpił dalszy dość znaczny wzrost produkcji globalnej, przy jednocześnie jeszcze bardziej zwiększonych nakładach na tę produkcję. Wzrosła także produkcja czysta, jak też dochód rolniczy.

Jak dalece wzrost produkcji i dochodów następował wskutek podnoszenia się poziomu produkcji, a w jakim stopniu był on spowodowany podnoszeniem się cen na artykuły rolne przedstawia tab. 10 oraz wykres 11, zawierający dynamikę wskaźników zespołowych cen i produkcji globalnej.

Do obliczenia wskaźników przyjęto tylko podstawowe artykuły rolne tzn. zboża, ziemniaki, buraki cukrowe, żywiec wieprzowy, żywiec bydłocy, mleko i jaja. Wskaźniki cen dotyczą średnich cen produkcji przy uwzględnieniu części produkcji dostarczonej na obowiązkowe dostawy

Wytwarzanie i podział dochodu w latach 1953/54—1959/60 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość.

Na 1 gospodarstwo w tys. zł według cen bieżących każdego roku

Wyszczególnienie	L a t a						
	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Wytwarzanie dochodu ogólnego							
Produkcja globalna	42,0	46,2	55,0	58,7	64,9	66,8	70,8
Nakłady materialne	20,4	21,3	25,4	27,8	31,6	33,4	35,7
Produkcja czysta	21,6	24,9	29,6	30,9	33,3	33,4	35,1
Dochód spoza gospodarstwa	3,3	3,4	3,4	3,8	3,9	3,8	4,7
Dochód ogólny (społeczny)	24,9	28,3	33,0	34,7	37,2	37,2	39,8
Podział produkcji czystej							
Produkcja czysta	21,6	24,9	29,6	30,9	33,3	33,4	35,1
Podatki	2,1	2,3	2,2	2,0	2,2	2,4	2,6
Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw	2,8	3,4	3,9	2,9	2,4	2,2	2,3
Ubezpieczenia	0,3	0,4	0,3	0,4	0,8	0,8	0,8
Czynsze dzierżawne i procenty	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Pracownikom najemnym	0,7	0,7	0,8	0,8	1,0	1,0	0,9
Dochód rolniczy	15,6	18,0	22,3	24,7	26,8	26,9	28,3
Podział dochodu osobistego							
Dochód osobisty	18,9	21,4	25,7	28,5	30,7	30,7	33,0
Spożycie ogółem	19,2	20,3	23,2	24,8	26,9	27,9	29,6
w tym naturalne	10,8	11,1	12,3	12,3	13,1	13,3	14,4
Różnica stanu majątkowego (akumulacja)	-0,3	1,1	2,5	3,7	3,8	2,8	3,4

według cen stosowanych przy obliczaniu zużycia wewnętrznego (szacowanych co roku przez IER, a bliskich cen państwowego skupu ponadobowiązkowego).

Przy obliczaniu wskaźników cen zastosowano, jako wagę, produkcję podstawowych artykułów w roku 1958/59. Do obliczenia wskaźników produkcji przyjęto za podstawę ceny produkcji 1959/60 r.

Jak wynika z tab. 10, jak też z wykresu 11 ceny na artykuły rolne rosły szybciej niż ich produkcja, choć właśnie kształtowanie przez państwo cen w skupie ponadobowiązkowym i przy kontraktacji wpływało decydująco na rozwój produkcji, zwłaszcza zwierzęcej.

W 1959/60 r. ceny artykułów rolnych rosły nadal i w stosunku do cen 1953/54 r. wzrost ten wyniósł 35%, natomiast w stosunku do roku 1958/59 wyrażał się liczbą +3,7%, a do 1955/56 — liczbą +15%.

Tabela 9

Struktura wytwarzania i podziału dochodu w latach 1953/54—1959/60 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w %

Wyszczególnienie	L a t a						
	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Wytwarzanie dochodu							
Produkcja globalna	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nakłady materialne	48,6	46,1	46,1	47,4	48,7	50,0	50,4
Produkcja czysta	51,4	53,9	53,9	52,6	51,3	50,0	49,6
Produkcja czysta	86,7	88,0	89,7	89,0	89,5	89,8	88,2
Dochód spoza gospodarstwa	13,3	12,0	10,3	11,0	10,5	10,2	11,8
Dochód ogólny (społeczny)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Podział produkcji czystej							
Produkcja czysta	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Podatki	9,7	9,2	7,5	6,5	6,5	7,1	7,4
Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw	13,0	13,7	13,1	9,4	7,2	6,5	6,5
Ubezpieczenia	1,4	1,6	1,0	1,3	2,2	2,4	2,3
Czynsze dzierżawne i procenty	0,5	0,4	0,2	0,3	0,3	0,4	0,6
Pracownikom najemnym	3,2	2,8	2,9	2,6	3,2	3,1	2,6
Dochód rolniczy	72,2	72,3	75,3	79,9	80,6	80,5	80,6
Podział dochodu osobistego							
Dochód osobisty	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Spożycie ogółem	101,6	94,9	90,3	87,0	87,7	91,0	89,7
w tym naturalne	57,1	51,9	47,8	43,2	42,6	43,4	43,6
Różnica stanu majątkowego (akumulacja)	-1,6	5,1	9,7	13,0	12,3	9,0	10,3

Tabela 10

Wskaźniki zespołowe cen i produkcji

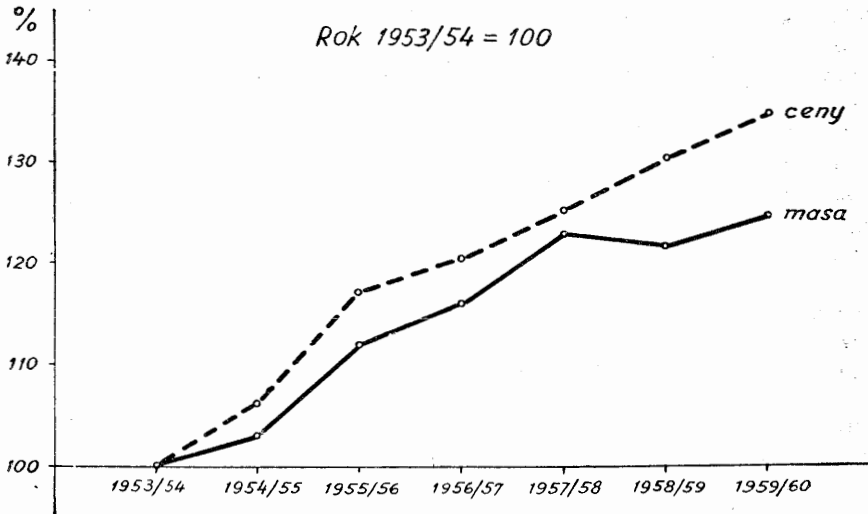
Wyszczególnienie	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Wskaźniki cen	100	106	117	121	125	131	135
Wskaźniki produkcji globalnej	100	103	112	116	123	122	125

Produkcja globalna natomiast w porównaniu do 1953/54 r. w cenach porównywalnych wzrosła o 25% i w stosunku do roku 1958/59 o 2,3%, a do 1955/56 r. — o 11,7%. Wzrost produkcji globalnej odbywał się głównie dzięki rozwojowi produkcji zwierzęcej. W porównaniu do 1958/59 r. wzro-

sła produkcja zbóż o 7,4%, natomiast ziemniaków prawie pozostała bez zmian. Wskutek suszy i ogólnie nie sprzyjających warunków atmosferycznych, zbiory buraków cukrowych były wyjątkowo niskie i w porównaniu do 1958/59 r. zmniejszyły się o 21%.

Wykres 11.

*Dynamika cen i masy produkcji globalnej
w gospodarstwach prowadzących rachunkowoś
w latach 1953/54 - 1959/60*



Produkcja zwierzęca wykazywała w 1959/60 r. nadal tendencję rosnącą. Produkcja wagi żywej trzody chlewnej w porównaniu do 1958/59 r. wzrosła o 3,4% i bydła — o 10,1%. Produkcja jaj wzrosła o 10,6% i produkcja mleka o 2,7%. W tab. 11 zestawiamy produkcję podstawowych artykułów rolnych za lata 1952/53—1959/60.

Tabela 11

**Produkcja podstawowych artykułów rolnych na 1 gospodarstwo w latach
1952/53—1959/60**

Lata	Zboża (cztery)	Ziemi- niaki	Buraki cukrowe	Trzoda	Bydło	Jaja szt.	Mleko litr
				waga żywa			
w kg							
1952/53	4 263	10 383	.	552	203	91	3 833
1953/54	3 632	11 540	3 304	529	214	89	4 010
1954/55	3 593	12 112	3 339	560	240	95	4 205
1955/56	4 366	11 000	3 500	620	265	98	4 390
1956/57	4 290	13 455	2 877	656	267	107	4 725
1957/58	4 729	12 689	4 050	681	259	108	5 019
1958/59	4 456	12 105	4 336	647	267	123	5 238
1959/60	4 784	12 134	3 432	669	294	136	5 378

W ciągu siedmiu przedstawionych lat produkcja zwierzęca rośnie nieustannie, zwłaszcza duże tempo przyrostu wykazują żywiec bydłocy, mleko i jaja. I tak w stosunku do 1952/53 r. produkcja wzrosła: trzody chlewnej w wadze żywej o 21%, bydła w wadze żywej o 45%, jaj o 49% i mleka o 40%. Według GUS w tym samym czasie produkcja wagi żywej bydła wzrosła o 25%, trzody o 25%, jaj o 50% i mleka o 40%.

Produkcji roślinnej nie możemy porównywać tylko w latach krańcowych, ze względu na zmienność urodzajów. Porównamy zatem produkcję w ostatnim trzyleciu 1957/58—1959/60 do produkcji trzylecia pierwszego 1952/53—1954/55 i otrzymamy, że produkcja wzrosła: zbóż o 22%, ziemniaków o 9% i buraków o 17%.

Obliczone wskaźniki zespołowe wskazują, że produkcja zwierzęca wzrosła o 34%, a roślinna o 15%. Wykazana dysproporcja powoduje stale zwiększające się zapotrzebowanie na dostarczane przez państwo pasze treściwe.

Według danych GUS w tym samym okresie, to znaczy w latach 1957—1959 w stosunku do lat 1952—1954, nastąpił wzrost produkcji zbóż o 26%, ziemniaków o 11% i buraków cukrowych o 10%. Z porównania danych IER i GUS wynika, że różnice zaznaczają się w bydło i burakach cukrowych. Bydło przyjęliśmy wraz z cielętami.

Przejdziemy obecnie do przedstawienia dynamiki poszczególnych elementów wytworzonego i podzielonego dochodu w cenach bieżących i w cenach porównywalnych. Aby dokonać takich przeliczeń musieliśmy poza wskaźnikami cen produkcji globalnej obliczyć również wskaźniki cen nakładów, produkcji czystej, dochodu rolniczego, produkcji towarowej oraz produkcji brutto. Obliczone wskaźniki cen umieszczamy w tab. 12.

Wyliczenie całego zespołu wskaźników cen było niezbędne ze względu na to, iż poszczególne elementy wytwarzania i podziału dochodu w gospodarstwach naszych ujmowane są tylko wartościowo. Przedstawienie zatem tych elementów w cenach jednolitych za szereg lat możliwe jest tylko przez zastosowanie odpowiednich wskaźników cen.

Wskaźniki cen poszczególnych części wytworzonego dochodu były obliczane podobnie, jak dla produkcji globalnej. To znaczy, że jako wagę przyjmowano przeważnie masę z 1958/59 r., bowiem w czasie opracowania wskaźników cen, nie wszystkie materiały rachunkowości za 1959/60 r. były dopracowane do tego stopnia, aby mogły być przyjęte jako baza.

Wskaźnik cen **produkcji globalnej** obliczono biorąc za podstawę produkcję podstawowych artykułów rolnych w 1958/59 r. oraz średnie ceny produkcji każdego artykułu wynikające z danych rachunkowości. Przyjmujemy, że wartość produkcji liczy się w zamknięciach rachunkowych według cen realizacji, to znaczy cen poszczególnych rynków sprzedaży, cen zużycia wewnętrznego (spasanie, spożycie, wysiew) ustalanych przez IER oraz dolicza się obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw, wyliczone jako różnica pomiędzy cenami płaconymi przez państwo, a cenami zużycia wewnętrznego.

Wskaźnik cen **nakładów ogółem** powstał w oparciu o trzy odmienne wskaźniki: 1) pasz i nasion własnych, 2) nakładów pochodzących z kupna i 3) amortyzacji.

Wskaźnik cen **pasz i nasion własnych** opiera się na ilościach zużytych w produkcji 1958/59 r. oraz na cenach zużycia wewnętrznego usta-

Wskaźniki cen poszczególnych elementów wytworzonego dochodu
w latach 1953/54—1959/60

Wyszczególnienie	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Rok 1959/60 = 100							
Produkcja globalna	74,0	78,7	86,7	89,2	92,7	96,6	100,0
Nakłady ogółem	82,3	81,6	88,5	88,3	95,8	97,4	100,0
pasze i nasiona							
własne	85,4	83,9	94,0	90,7	94,9	96,6	100,0
nakłady z kupna	83,5	85,3	86,0	86,5	96,3	98,8	100,0
amortyzacja	61,8	63,1	63,1	76,6	100,9	99,2	100,0
Nakłady bez amortyzacji	85,2	84,2	92,3	90,4	95,2	97,0	100,0
Produkcja czysta (bez amortyzacji)	67,5	76,4	85,2	90,1	90,0	95,7	100,0
Produkcja towarowa	66,3	74,7	82,6	83,1	90,6	96,4	100,0
Przychody pieniężne ze skupu państwowego ^a	56,4	69,1	79,4	90,5	91,9	97,9	100,0
Wartość obowiązkowych dostaw ^b	71,1	81,4	89,4	87,8	92,4	94,2	100,0
Przychody pieniężne z rynku prywatnego	74,9	76,6	83,2	81,9	87,2	92,5	100,0
Spożycie naturalne	74,2	81,4	87,1	88,4	94,8	97,9	100,0
Inwentarz żywy	58,2	60,6	62,9	73,8	90,8	100,1	100,0
Produkcja brutto	69,4	76,8	83,7	83,6	91,8	96,5	100,0
Rok 1953/54 = 100							
Produkcja globalna	100,0	106,3	117,2	120,5	125,3	130,5	135,1
Nakłady ogółem	100,0	99,1	107,5	107,3	116,4	118,3	121,5
pasze i nasiona							
własne	100,0	98,2	110,1	106,2	111,1	113,1	117,1
nakłady z kupna	100,0	102,2	103,0	103,6	115,3	118,3	119,8
amortyzacja	100,0	102,1	102,1	123,9	163,3	160,5	161,8
Nakłady bez amortyzacji	100,0	98,8	108,3	106,1	111,7	113,8	117,4
Produkcja czysta (bez amortyzacji)	100,0	113,2	126,2	133,5	133,3	141,8	148,1
Produkcja towarowa	100,0	112,7	124,6	132,9	136,6	145,4	150,8
Przychody pieniężne ze skupu państwowego ^a	100,0	122,5	140,8	160,5	162,9	173,6	177,3
Wartość obowiązkowych dostaw ^b	100,0	114,5	125,7	123,5	130,0	132,5	140,6
Przychody pieniężne z rynku prywatnego	100,0	102,3	111,1	109,3	116,4	123,5	133,5
Spożycie naturalne	100,0	109,7	117,4	119,1	127,8	131,9	134,8
Inwentarz żywy	100,0	104,1	108,1	126,8	156,0	172,0	171,8
Produkcja brutto	100,0	110,7	120,6	127,7	132,3	139,0	144,1

^a Bez dostaw obowiązkowych

^b Według cen zużycia wewnętrznego ustalanych przez IER.

Tabela 13

**Dynamika cen poszczególnych elementów wytworzonego dochodu
w latach 1955/56—1959/60**

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Rok 1955/56 = 100					
Produkcja globalna	100,0	102,9	106,9	111,4	115,3
Nakłady ogółem	100,0	99,8	108,2	110,1	113,0
pasze i nasiona własne	100,0	96,5	101,0	102,8	106,4
nakłady z kupna	100,0	100,6	112,0	114,9	116,3
amortyzacja	100,0	121,4	159,9	157,2	158,5
Nakłady bez amortyzacji	100,0	97,9	103,1	105,1	108,3
Produkcja czysta (bez amortyzacji)	100,0	105,8	105,6	112,3	117,4
Produkcja towarowa	100,0	106,7	109,7	116,7	121,1
Przychody pieniężne ze skupu państwowego ^a	100,0	114,0	115,7	123,3	125,9
Wartość obowiązkowych do- staw ^b	100,0	98,2	103,4	105,4	111,9
Przychody pieniężne z rynku prywatnego	100,0	98,4	104,8	111,2	120,2
Spożycie naturalne	100,0	101,5	108,8	112,4	114,8
Inwentarz żywy	100,0	117,3	144,4	159,1	159,0
Produkcja brutto	100,0	105,9	109,7	115,3	119,5

^a Bez dostaw obowiązkowych.

^b Według cen zużycia wewnętrznego ustalanych przez IER.

lanych przez IER. Bukiet stanowiły następujące pasze i nasiona: pszenica, żyto, jęczmień, owies, śruta, otręby, ziemniaki, pozostałe pastewne okopowe, siano łąkowe, koniczyny, seradeli, nasiona koniczyny.

Wskaźniki cen **nakładów dokupionych** oparto na strukturze tych nakładów z 1958/59 r. przyjmując następujący bukiet towarów: nawozy sztuczne, środki ochronne, nasiona siewne, pasze przemysłowe, paliwo i smary, energia elektryczna, remonty, wypożyczanie środków produkcji, usługi młynarskie inne na produkcję zwierzęcą (usługi weterynaryjne, kucie koni itp.). Częściowo wskaźniki cen niektórych elementów nakładów dokupionych zostały zaczerpnięte z danych Głównego Urzędu Statystycznego. Nie mogliśmy przyjąć w całości wskaźników cen nakładów dokupionych w interpretacji GUS, ponieważ struktura nakładów dokupionych w naszych gospodarstwach różni się poważnie od struktury stosowanej przez GUS. Gospodarstwa nasze zużywają więcej nawozów sztucznych i pasz przemysłowych oraz o połowę mniej wydają na remonty paliwa i smary. Sprawę szacunku przez GUS wydatków na remonty poruszaliśmy już w roku ubiegłym przy okazji analizy dochodów chłopskich za 1958/59 r. Uważamy nadal, że szacunek wydatków na remonty, jak też wydatki na paliwo i smary jest bardzo wygórowany.

W stosunku do kwot odliczonych na **amortyzację** środków trwałych, przyjęliśmy wskaźniki cen obliczone przez GUS dla budynków i maszyn rolniczych.

Wskaźnik cen **produkcji czystej** wynika z czysto arytmetycznych wyliczeń, po potrąceniu od produkcji globalnej nakładów materialnych.

Wskaźnik cen **produkcji towarowej** wynika z obliczenia poszczególnych elementów tej produkcji, to znaczy: 1) wskaźnika cen przychodów pieniężnych ze skupu państwowego (bez obowiązkowych dostaw), 2) wskaźnika cen wartości obowiązkowych dostaw (wg cen zużycia wewnętrznego) i 3) wskaźnika cen przychodów pieniężnych z rynku prywatnego.

Wskaźnik cen **przychodów pieniężnych ze skupu państwowego** (bez dostaw obowiązkowych) obliczono biorąc jako wagę masę podstawowych artykułów rolnych skupionych przez państwo w ramach kontraktacji i skupu ponadobowiązkowego w 1958/59 r. przeciętnie w gospodarstwach prowadzących rachunkowość.

Bukiet stanowiły następujące artykuły:

Pszenvica	82 kg na 1 gospodarstwo
Zyto	67 " " "
Jęczmień	72 " " "
Owies	16 " " "
Ziemniaki	400 " " "
Buraki cukrowe	4 336 " " "
Trzoda chlewna	322 " " "
Bydło	164 " " "
Mleko	2 116 ltr " "
Jaja	979 szt. " "

Ceny przyjęte według Rocznika Statystycznego 1960 r., przeliczając ceny z lat kalendarzowych na ceny w latach gospodarczych sposobem uproszczonym, dodając dwa lata i dzieląc je przez dwa. Zasadnicza jednak sprawa polegała na tym, że ceny te dla skupu ponadobowiązkowego i kontraktacji nie zawierają w sobie wartości pasz, nasion, nawozów oraz węgla, to znaczy dodatków do ceny podstawowej. Wskutek czego rozpiętości cen na przestrzeni siedmiu badanych lat są znacznie większe niż przy doliczaniu wymienionych poprzednio dodatków. Jednakże dla naszych celów uzyskania wskaźnika cen **przychodów pieniężnych** ze skupu państwowego te właśnie ceny mogły mieć tylko zastosowanie.

Masa **obowiązkowych dostaw** została obliczona w każdym roku w/g cen zużycia wewnętrznego z 1959/60 r. Stosunek wartości masy obowiązkowych dostaw w/g cen lat bieżących do wartości w cenach z 1959/60 r. dał nam wskaźniki cen tych dostaw.

Wskaźnik cen **przychodów pieniężnych z rynku prywatnego** obliczono biorąc za podstawę masę sprzedawaną w 1958/59 r. na wolnym rynku. Koszyk składał się z następujących artykułów: zboża, ziemniaki, żywiec wieprzowy, prosięta, cielęta, mleko, jaja. Przyjęto ceny, podawane przez korespondentów rolnych GUS, a uzyskiwane przez rolników w transakcjach wolnorynkowych. Ceny z poszczególnych miesięcy przeliczono na lata gospodarcze.

Ogólny wskaźnik cen **produkcji towarowej** powstał z zastosowania poszczególnych wyżej opisanych wskaźników cen oddzielnych części produkcji towarowej, jako automatycznie średnio ważony.

Wskaźnik cen **spożycia naturalnego** został obliczony biorąc za podstawę artykuły z własnego gospodarstwa spożywane w 1958/59 r. oraz ceny zużycia wewnętrznego za badany okres. Masa składała się z następujących artykułów: zboża, ziemniaki, żywiec wieprzowy, wołowy, cielęcy, mleko i jaja.

Wskaźnik cen **inwentarza żywego** uzyskano na podstawie cenników opracowywanych co roku przez IER do wyceny posiadanego pogłowia na początku i końcu roku.

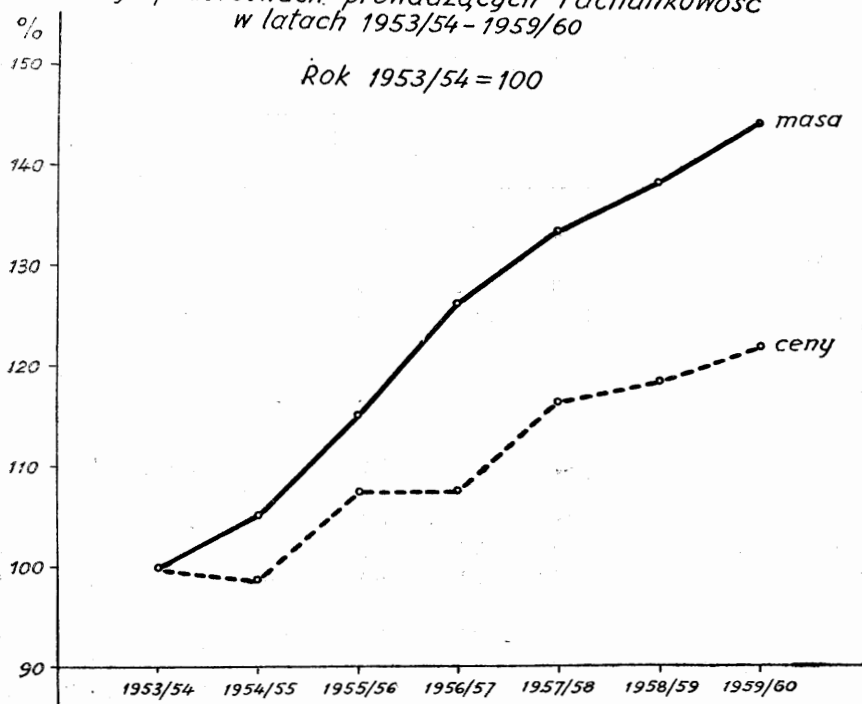
Wskaźnik cen **produkcji brutto** wynika z wyliczeń poprzednich wskaźników. Bowiem wartość produkcji brutto w cenach 1959/60 r. została obliczona, z jednej strony, przez potrącenie z produkcji globalnej, obliczonej w cenach 1959/60 r., nakładów własnych wyrażonych również w tych cenach. Po wtóre — produkcja brutto musiała odpowiadać poszczególnym składającym się na nią elementom jak: przychody z produkcji towarowej, wartość obowiązkowych dostaw, spożycie naturalne, przyrost stada i zapasy, wyrażonych również w cenach 1959/60 r.

Produkcja brutto stała się przeto tym punktem centralnym, w którym musiał się spotkać i uzgodnić cały zespół zastosowanych wskaźników cen.

Stosunek zatem wartości produkcji brutto, wyrażonej w cenach 1959/60 r., do tejże wartości w cenach każdego bieżącego roku pozwolił na uzyskanie przedstawionych wskaźników.

Wykres 12.

*Dynamika cen i masy nakładów na produkcję
w gospodarstwach prowadzących rachunkowość
w latach 1953/54 - 1959/60*



W tab. 12 podaliśmy wskaźniki cen przyjmując początkowo za podstawę 1959/60 r., a następnie dynamikę cen od roku 1953/54. Ponieważ jednak istnieje zainteresowanie przebiegiem zjawisk gospodarczych w minicnej pięcioletce (1956—60) przeto w tab. 13 zestawiamy dynamikę cen od 1955/56 roku.

Zestawienie wyżej podanych wskaźników cen pozwoliło na wyrażenie poszczególnych elementów wytwarzania i podziału dochodu za lata 1953/54—1959/60 w jednolitych cenach 1959/60 r. i na uzyskanie obrazu dynamiki masy tych elementów. Obliczenie podajemy w tab. 14 i 15.

Dynamika masy i cen produkcji globalnej została już przedstawiona na wykresie 11 i w tab. 10. Stwierdziliśmy, że ceny produkcji globalnej rosły szybciej niż jej masa. W 1957/58 roku wyjątkowo dynamika produkcji była bardzo zbliżona do cen. Jednak już w latach następnych nastąpiło pewne rozwarście linii reprezentujących ceny i produkcję. Ceny rosły szybciej, produkcja wolniej. W 1959/60 r. rozpiętość wynosiła 10⁰/o.

Odwrotny obraz widzimy porównując dynamikę cen i masy nakładów na produkcję (wykres 12). Otóż masa rośnie w szybkim tempie osiągając przyrost od 1953/54 do 1959/60 r. 44⁰/o, podczas gdy ceny rosły w tym czasie o 22⁰/o. Poważny wzrost masy nakładów ma związek z dużym wzrostem produkcji zwierzęcej. Realny wzrost nakładów powoduje, że dynamika produkcji czystej w cenach jednolitych jest stosunkowo mała i w ciągu siedmiu lat osiąga 10⁰/o. Główny wzrost produkcji czystej nastąpił w 1955/56 r., na tym też poziomie kształtuje się ona w dwóch ostatnich latach. Wyjątkowo wysoki poziom osiągnęła produkcja czysta w 1957/58 r., lecz już w dwóch następnych latach wróciła do poziomu z 1955/56 r. Udział nakładów w produkcji globalnej wzrastał z każdym

Tabela 14

Wytwarzanie i podział dochodu w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w latach 1953/54—1959/60. W cenach 1959/60 r.

Wyszczególnienie	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
------------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Na 1 gospodarstwo w tys. zł

Wytworzony dochód

Produkcja globalna	56,8	58,7	63,4	65,8	70,0	69,2	70,8
Nakłady materialne	24,8	26,1	28,6	31,3	33,0	34,3	35,7
Produkcja czysta	32,0	32,6	34,8	34,5	37,0	34,9	35,1

Podział produkcji czystej

Podatki	3,1	3,0	2,6	2,2	2,4	2,5	2,6
Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw	3,8	4,2	4,4	3,4	2,6	2,3	2,3
Obciążenia ogółem	6,9	7,2	7,0	5,6	5,0	4,8	4,9
Ubezpieczenia	0,4	0,5	0,4	0,4	0,9	0,8	0,8
Czynsze dzierżawne i procenty	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Pracownikom najemnym	1,0	0,9	0,9	0,9	1,1	1,0	0,9
Dochód rolniczy	23,6	23,9	26,4	27,5	29,9	28,2	28,3

rokiem, aby w 1959/60 roku przekroczyć udział produkcji czystej, która stanowiła już tylko 49,6% produkcji globalnej, podczas gdy w 1955/56 roku udział jej wynosił 54%.

Tabela 15

Dynamika podstawowych elementów wytwarzania i podziału dochodu w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w latach 1953/54—1959/60
Rok 1953/54 = 100

Wyszczególnienie	L a t a						
	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Wyniki w cenach bieżących każdego roku							
Produkcja globalna	100	110	131	140	155	159	169
Nakłady materialne	100	104	125	136	155	164	175
Produkcja czysta	100	115	137	143	154	155	163
Podatki	100	110	105	95	105	114	124
Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw	100	121	139	104	86	79	82
Ogółem obciążenia	100	116	124	98	94	94	100
Dochód rolniczy	100	115	143	158	172	172	181
Dochód spoza gospodarstwa	100	103	103	115	118	115	142
Dochód osobisty	100	113	136	151	162	162	175
Spożycie ogółem	100	106	121	129	140	145	154
Spożycie naturalne	100	103	114	114	121	123	133
Akumulacja		100	227	336	346	255	309
Wyniki w cenach 1959/60 r.							
Produkcja globalna	100	103	112	116	123	122	125
Nakłady materialne	100	105	115	126	133	138	144
Produkcja czysta	100	102	109	108	116	109	110
Podatki	100	97	84	71	77	81	84
Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw	100	111	116	89	68	61	61
Ogółem obciążenia	100	104	101	81	72	70	71
Dochód rolniczy	100	101	112	117	127	119	120

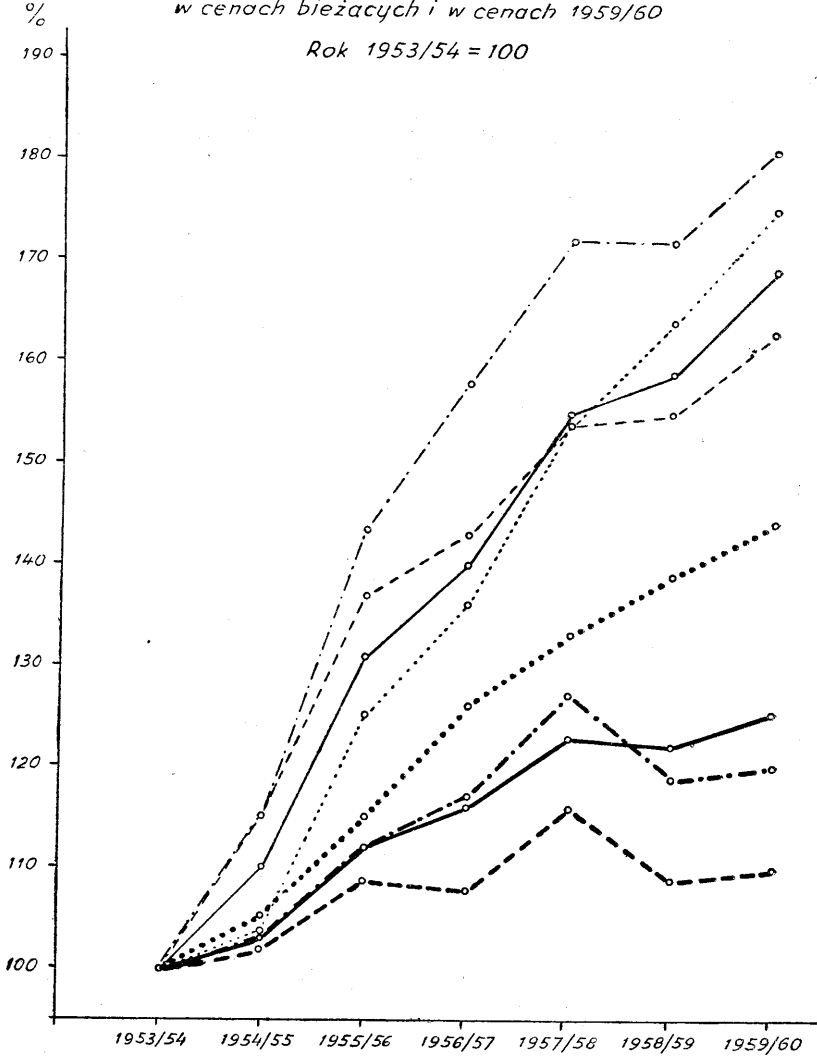
Kształtowanie się dynamiki produkcji globalnej, nakładów, produkcji czystej i dochodu rolniczego według cen bieżących i cen z 1959/60 roku przedstawiamy poza tabelą 15 również na wykresie 13.

Nadmieniliśmy już, że w stosunku do 1955/56 r. produkcja globalna w cenach porównywalnych w 1959/60 r. wzrosła prawie o 12%, nakłady natomiast wzrosły o 25%, wskutek czego produkcja czysta przyrosła w tym okresie zaledwie o 0,9%. W stosunku zaś do roku 1958/59 produkcja globalna wzrosła o 2,3%, nakłady zaś wzrosły o 4,1%, natomiast produkcja czysta tylko o 0,6%.

Na kształtowanie się dochodu rolniczego, poza czynnikami wysokości produkcji i nakładów, wpływały w poważnej mierze świadczenia na rzecz państwa.

Wykres 13.

*Dynamika produkcji globalnej, produkcji czystej
nakładów materialnych i dochodu rolniczego
w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w latach 1953/54-1959/60
w cenach bieżących i w cenach 1959/60*



wg cen
bieżących

—————

- - - - -

.....

- · - · -

wg cen
1959/60 r.

—————

- - - - -

.....

- · - · -

produkcja globalna

produkcja czysta

nakłady materialne

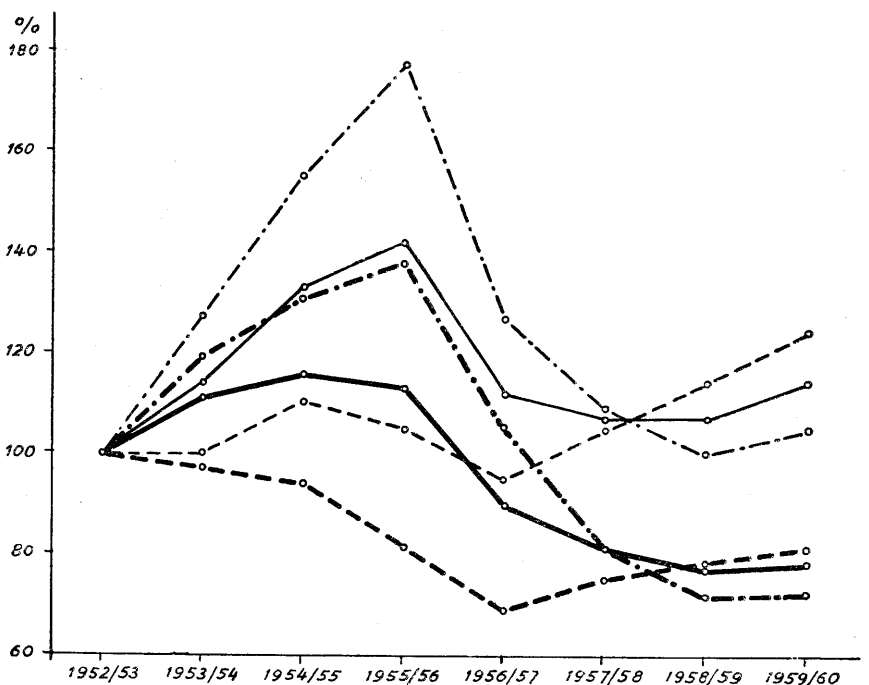
dochód rolniczy

W 1959/60 r. nastąpił nieznaczny wzrost wpłacanych przez chłopów podatków, jak też dostarczonych obowiązkowych dostaw. Miało to związek ze sprawniejszym ściąganiem należności bieżących i zaległych, jak też niekiedy z poprawioną klasyfikacją gruntów. W stosunku do 1958/59 r. ogólnie obciążenia wzrosły w cenach porównywalnych o 2,1%. Dla porównania poziomu obciążeń w ciągu lat 1952/53—1959/60 przeliczyliśmy je na ceny 1959/60 r. stosując do podatków wskaźnik cen produkcji czystej, a do obciążeń obowiązkowymi dostawami wskaźnik cen wartości obowiązkowych dostaw obliczony po cenach zużycia wewnętrznego. Otrzymane wyniki zawarte są w tab. 14 i 15 oraz przedstawione na wykresie 14.

Wykres 14.

*Dynamika podatków i obciążeń
z tytułu obowiązkowych dostaw
w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w latach 1953/54—1959/60
w cenach bieżących i w cenach 1959/60 r.*

Rok 1953/54 = 100

wg cen
bieżących

— — — — —

wg cen
1959/60 r.

— — — — —

obciążenia ogółem

- - - - - podatki

- · - · - obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw

Jak wynika z obliczeń realna wartość podatków w cenach porównywalnych od roku 1952/53 do roku 1956/57 spadła o około 30%, a w 1959/60 r. wróciła do poziomu z 1955/56 r. Obciążenia obowiązkowymi dostawami od 1952/53 roku do 1955/56 roku wzrosły prawie o 40%, w 1959/60 r. w stosunku do szczytowego okresu w 1955/56 roku stanowiły tylko 52%, w stosunku zaś do 1952/53 roku — 70%.

Ogólnie biorąc obciążenia w stosunku do 1952/53 r. spadły o 20%, natomiast do szczytu, który przypadał na 1954/55 r. spadek ten wynosił przeszło 30%. Miało to zasadniczy wpływ na kształtowanie się poziomu dochodu rolniczego.

Dochód rolniczy wyrażony w cenach bieżących wzrósł w 1959/60 r. w stosunku do 1958/59 r. o 5,2%. Jednakże wyrażony w cenach porównywalnych wzrósł tylko o 0,3%. W ciągu siedmiu porównywalnych lat (1953/54—1959/60) dochód rolniczy wzrósł o 20%, a w stosunku do roku 1955/56 wzrost ten wynosił tylko 7%. Gdybyśmy porównali dynamikę produkcji czystej i dochodu rolniczego w cenach porównywalnych, biorąc za podstawę 1955/56 r., to otrzymamy obraz w jakiej mierze dochód rolniczy przyszedł w wyniku wzrostu produkcji, a w jakiej mierze w wyniku zmniejszenia obciążeń względem państwa.

	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Produkcja czysta	100,0	99,1	106,3	100,3	100,9
Dochód rolniczy	100,0	104,2	113,3	106,8	107,2
Przyrost dochodu rolniczego z tytułu zmniejszenia obciążeń w %	x	5,1	7,0	6,5	6,3

Z porównania wynika, że w gospodarstwach prowadzących rachunkowość wzrost dochodu rolniczego nastąpił, (pomijając rok 1957/58) głównie z powodu zmniejszonych obciążeń.

Dochody spoza gospodarstwa w 1959/60 r. wzrosły w porównaniu do roku poprzedniego (w cenach bieżących) prawie o 24%. Jest to wzrost bardzo poważny, a tendencje rosnące wykazały prawie wszystkie okręgi rolnicze, zwłaszcza zaś okręg Środkowy Wschodni (warszawsko-łódzki).

Dochód osobisty w cenach bieżących wzrósł w porównaniu do 1958/59 r. o 7,5%.

Wzrost ten w dużej mierze związany jest ze wzrostem dochodów spoza gospodarstwa. Tendencje rosnące wykazywał ogólny fundusz spożycia o 6% i akumulacja o 21%.

Zanim przejdziemy do nieco szczegółowszej analizy podziału dochodu osobistego w realnym wyrazie, przedstawimy obraz kształtowania się produkcji brutto (przychodu surowego) i jej części składowych. Wyniki podajemy w tab. 16 i 17, na kartogramie 1 i 2 oraz na wykresie 15.

Rozpatrując produkcję brutto w cenach bieżących stwierdzamy, że wzrastała ona nadal i w porównaniu do 1958/59 r. była wyższa o 6,3% (produkcja globalna wzrosła o 6,0%), przychody z produkcji towarowej wzrosły o 4,4%, przy tym przychody ze sprzedaży na rynku uspołecznionym były wyższe o 3,2%, na rynku zaś prywatnym o 7,6%. Wartość spożycia naturalnego wzrosła o 8,3%. W sumie „innych” mieszczą się obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw, przyrost wartości stada i zapasów oraz inne rozchody w naturze. Nieco inaczej kształtuje się poziom

Tabela 16

Dynamika i struktura produkcji brutto (przychodu surowego) w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w latach 1953/54—1959/60

W cenach bieżących każdego roku

Lata	Produkcja brutto (przychód surowy)	Przychody z produkcji towarowej				Obciążenia z tyt. obow. dostaw ^a	Spożycie naturalne	Przyrost stada	Inne ^b
		ogółem	ze skupu ponadob. i kontraktacji	z rynku prywatnego	z obowiązkowych dostaw				
Na 1 gospodarstwo w tys. zł									
1953/54	27,9	13,9	6,2	5,5	2,2	2,8	10,8	0,0	0,4
1954/55	31,7	16,4	7,6	6,5	2,3	3,4	11,1	0,6	0,2
1955/56	37,5	19,4	10,8	6,3	2,3	3,9	12,3	0,7	1,2
1956/57	40,2	23,0	13,6	7,6	1,8	2,9	12,3	1,2	0,8
1957/58	44,8	28,4	18,1	8,2	2,1	2,4	13,1	-0,2	1,1
1958/59	46,3	29,5	19,0	7,9	2,6	2,2	13,3	0,1	1,2
1959/60	49,2	30,8	19,6	8,5	2,7	2,3	14,4	1,1	0,6
Produkcja brutto = 100									
1953/54	100,0	49,8	22,2	19,7	7,9	10,0	38,7	0,0	1,5
1954/55	100,0	51,8	24,0	20,5	7,3	10,7	35,0	1,9	0,6
1955/56	100,0	51,7	28,8	16,8	6,1	10,4	32,8	1,9	3,2
1956/57	100,0	57,2	33,8	18,9	4,5	7,2	30,6	3,0	2,0
1957/58	100,0	63,4	40,4	18,3	4,7	5,4	29,2	-0,5	2,5
1958/59	100,0	63,7	41,0	17,1	5,6	4,8	28,7	0,2	2,6
1959/60	100,0	62,6	39,8	17,3	5,5	4,7	29,3	2,2	1,2
Rok 1953/54 = 100									
1953/54	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
1954/55	113,6	118,0	122,6	118,2	104,5	121,4	102,8	200,0	
1955/56	134,4	139,6	174,2	114,5	104,5	139,3	113,9	475,0	
1956/57	144,1	165,5	219,4	138,2	81,8	103,6	113,9	500,0	
1957/58	159,9	204,3	291,9	149,1	95,5	85,7	121,3	225,0	
1958/59	165,9	212,2	306,5	143,6	118,2	78,6	123,1	325,0	
1959/60	176,3	221,6	316,1	154,5	122,7	82,1	133,3	425,0	

^a Różnica pomiędzy wartością dostaw obowiązkowych obliczona wg cen zużycia wewnętrznego (ustalanych przez IER), a przychodami pieniężnymi uzyskanymi za obowiązkowe dostawy.

^b Zapasy oraz inne rozchody w naturze.

produkcji brutto i jej części składowych, jeżeli wyrazimy ją w cenach porównywalnych (patrz wskaźniki tab. 12). Wówczas produkcja brutto wzrosła w porównaniu z 1958/59 r. o 2,5% (produkcja globalna wzrosła o 2,3%), w stosunku do 1953/54 wzrost wynosił 22,4%, a w stosunku do 1955/56 r. 10,1%. Przychody z produkcji towarowej wzrosły w stosunku do: 1958/59 r. o 0,7%, do 1953/54 r. o 44,6%, do 1955/56 r. o 29,4%. Jed-

Dynamika produkcji brutto (przychodu surowego) w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w latach 1953/54—1959/60

W cenach 1959/60 r.

Lata	Produkcja brutto (przychód surowy)	Wartość produkcji towarowej ^a	Przychody pieniężne z produkcji towarowej				Obciążenia z tytułu obow. do staw ^b	Spożycie naturalne	Przyrost stada	Inne ^c
			ogółem	ze skupu ponadobowiązkowego i kont.	z rynku prywatnego	z dostaw obowiązkowych				

Na 1 gospodarstwo w tys. zł

1953/54	40,2	25,1	21,3	11,0	7,3	3,0	3,8	14,6	0,0	0,5
1954/55	41,3	26,5	22,3	11,0	8,5	2,8	4,2	13,6	1,0	0,2
1955/56	44,7	28,2	23,8	13,6	7,6	2,6	4,4	14,1	1,1	1,3
1956/57	45,4	29,4	26,2	15,0	9,2	2,0	3,2	13,9	1,5	0,6
1957/58	48,8	34,0	31,4	19,7	9,4	2,3	2,6	13,8	-0,2	1,2
1958/59	48,0	32,9	30,6	19,4	8,5	2,7	2,3	13,6	0,1	1,4
1959/60	49,2	33,1	30,8	19,6	8,5	2,7	2,3	14,4	1,1	0,6

Produkcja brutto = 100

1953/54	100,0	62,5	53,0	27,4	18,1	7,5	9,5	36,3	1,2
1954/55	100,0	64,2	54,0	26,6	20,6	6,8	10,2	32,9	2,9
1955/56	100,0	63,1	53,3	30,5	17,0	5,8	9,8	31,5	5,4
1956/57	100,0	64,8	57,7	33,0	20,3	4,4	7,1	30,6	4,6
1957/58	100,0	69,7	64,4	40,4	19,3	4,7	5,3	28,3	2,0
1958/59	100,0	68,5	63,7	40,4	17,7	5,6	4,8	28,3	3,2
1959/60	100,0	67,3	62,6	39,8	17,3	5,5	4,7	29,3	3,4

Rok 1953/54 = 100

1953/54	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1954/55	102,7	105,6	104,7	100,0	116,4	93,3	110,5	93,2	240,0
1955/56	111,2	112,3	111,7	123,6	104,1	86,7	115,8	96,6	280,0
1956/57	113,2	117,1	123,0	136,4	126,0	66,7	84,2	95,2	420,0
1957/58	121,4	135,5	147,4	179,1	128,8	76,7	68,4	94,5	200,0
1958/59	119,4	131,1	143,7	176,4	116,4	90,0	60,5	93,2	300,0
1959/60	122,4	131,9	144,6	178,2	116,4	90,0	60,5	98,6	340,0

^a Suma przychodów pieniężnych i wartości obciążeń z tytułu obowiązkowych dostaw.

^b Według cen zużycia wewnętrznego ustalanych przez IER.

^c Zapasy i inne rozchody w naturze.

nakże w stosunku do maksymalnych przychodów z 1957/58 r. nastąpił spadek o 1,9⁰/o.

Przychody z rynku uspołecznionego od trzech lat, tzn. od 1957/58 r., pozostawały na tym samym poziomie, a w stosunku do roku 1953/54 wzrosły prawie o 60⁰/o.

Przychody z rynku prywatnego nie uległy zmianie w porównaniu do 1958/59 r., zaś do 1953/54 r. wzrosły o 16,4%, do 1955/56 r. — o 11,8%. Spożycie naturalne wzrosło w porównaniu do 1958/59 r. o 5,9%, do roku 1955/56 o 2,1%. Jednakże w stosunku do 1953/54 r. nastąpił spadek spożycia naturalnego o 1,4%. W 1959/60 r. zwraca uwagę znaczny wzrost samozaopatrzenia. Zjawisko to ma związek z zachowaniem się równowagi w produkcji żywca trzody chlewnej. Masowa sprzedaż w 1958/59 r. mięsa i przerobów przez sklepy państwowe na wsi powodowała znaczny spadek zarówno przychodów z rynku prywatnego, jak też spożycia naturalnego. Jednakże załamanie się produkcji żywca wieprzowego w 1959/60 roku i brak mięsa w sklepach państwowych na wsi, jak też poważna zwyżka cen mięsa i słoniny w sklepach państwowych powodowały wzmożoną sprzedaż wolnorynkową oraz głównie poważny wzrost samozaopatrzenia.

Towarowość gospodarstw chłopskich rosła systematycznie w latach 1953/54—1957/58, natomiast w latach 1958/59 i 1959/60 nastąpiło zahamowanie a nawet spadek towarowości.

Towarowość w latach 1953/54—1959/60 podajemy w tab. 18. Podaliśmy towarowość brutto, tzn. bez potrącenia dokupna. Wyliczona towarowość jest to stosunek przychodów z produkcji towarowej wraz z obciążeniami z tytułu obowiązkowych dostaw (liczonymi jako różnica pomiędzy cenami płaconymi przez państwo za te dostawy, a cenami uzyskiwanymi w skupie ponadobowiązkowym) do produkcji globalnej i produkcji brutto. W produkcji towarowej uwzględniono również sprzedaż sąsiedzka.

Tabela 18

**Towarowość gospodarstw prowadzących rachunkowość
w latach 1953/54—1959/60**

Lata	Produkcja towarowa brutto w % produkcji	
	globalnej	brutto
1953/54	44,2	62,5
1954/55	45,1	64,2
1955/56	44,5	63,1
1956/57	45,9	64,8
1957/58	48,6	69,7
1958/59	47,5	68,5
1959/60	46,8	67,3

Wrócimy obecnie do podziału dochodu osobistego.

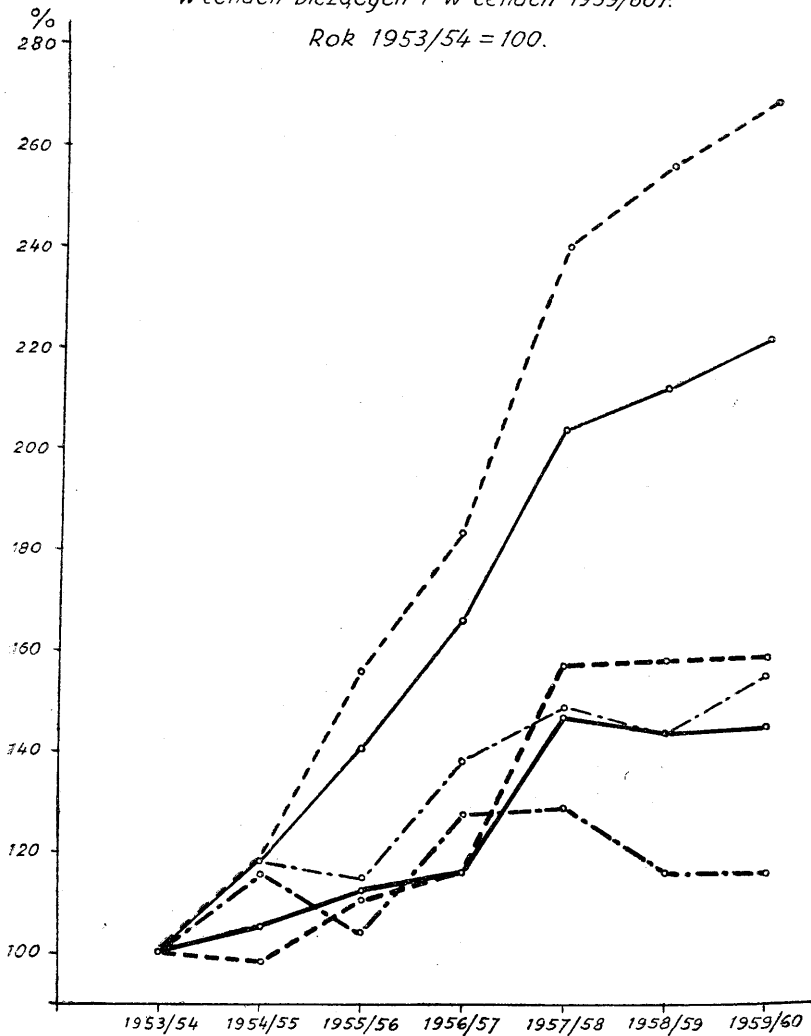
Realną wartość dochodu osobistego, funduszu spożycia oraz akumulacji obliczymy biorąc za podstawę odpowiednie wskaźniki cen. Wskaźniki cen produkcji rolnej, spożycia naturalnego i stada podstawowego zostały obliczone przez nas na podstawie materiałów z gospodarstw prowadzących rachunkowość.

Wskaźniki cen inwestycji oraz cen artykułów i usług zakupionych zostały obliczone dla naszych celów w ramach lat gospodarczych przez Główny Urząd Statystyczny.

Wykres 15.

Przychody z produkcji towarowej, z handlu uspołecznionego oraz ze sprzedaży prywatnej w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w latach 1953/54 - 1959/60 w cenach bieżących i w cenach 1959/60r.

Rok 1953/54 = 100.



wg cen bieżących

wg cen 1959/60 r.

—————

—————

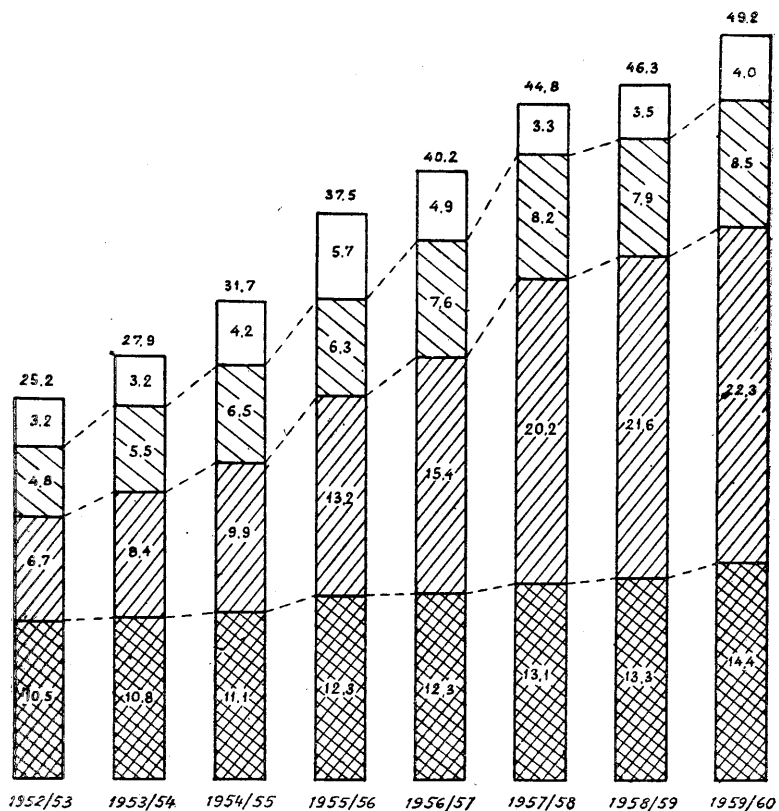
- . - . - .

- . - . - .

przychody z produkcji towarowej
przychody z handlu uspołecznionego
przychody ze sprzedaży prywatnej

Kartogram 1

*Dynamika i struktura przychodu surowego
w gosp. prowadzących rachunkowość w latach 1952/53—1959/60
na 1 gospodarstwo w tys. zł
w cenach bieżących każdego roku*



Spożycie naturalne



*Przychody z prod. towarowej
na rynku prywatnym*



*Przychody z prod. towarowej
na rynku uspotecznionym*



Inne

Kartogram 2.

*Dynamika i struktura przychodu surowego
w gosp. prowadzących rachunkowość w latach 1953/54 - 1959/60
na 1 gospodarstwo w tys. zł.
w cenach 1959/60r.*

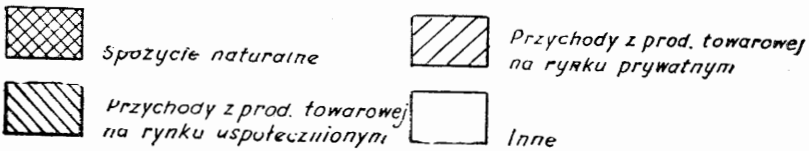
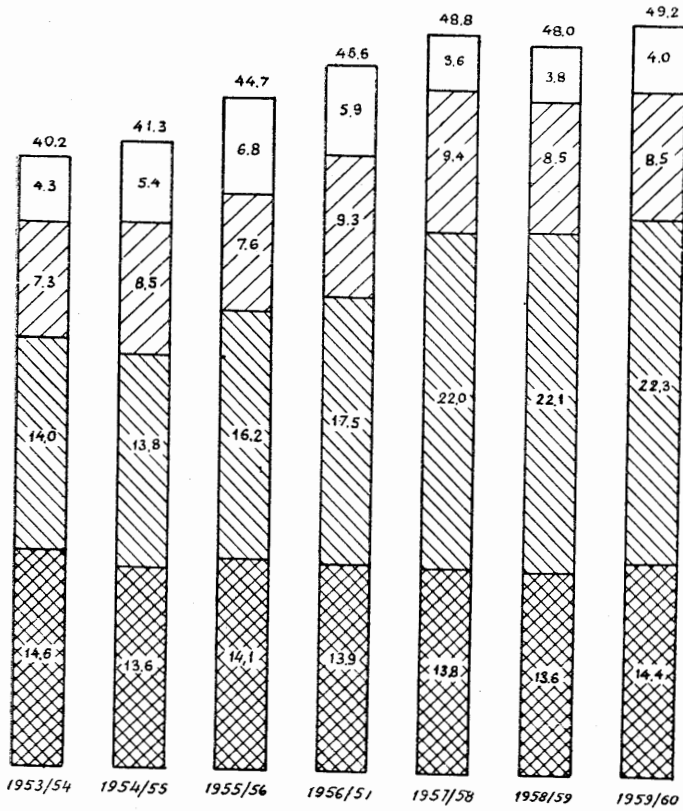


Tabela 19

Wskaźniki cen

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Spożycie naturalne	95,2	100,0	100,1	102,1	106,7
Artykuły i usługi zakupione	98,2	100,0	102,2	104,7	104,7
Inwentarz żywy	85,2	100,0	123,0	135,6	135,5
Inwestycje	82,3	100,0	131,7	129,5	130,5
Produkcja rolna	97,4	100,0	103,7	108,4	112,3

Obliczenie dochodów realnych w gospodarstwach prowadzących rachunkowość (których wyniki **nie zostały** poprawione o 40% z tytułu wyższej produktywności, lecz są jedynie obliczone jako średnie ważone przez rzeczywistą liczbę gospodarstw kraju), przedstawiamy w tab. 20. W tabeli tej rozczłonkujemy podzielony dochód bardziej szczegółowo, aby zastosować wyżej wymienione wskaźniki cen. Uwzględnimy w dochodzie osobistym amortyzację, która w poprzednich obliczeniach była potrącona z produkcji czystej, a tym samym i z dochodu rolniczego, gdyż figurowała w nakładach na produkcję. Ponieważ jednak w szacunkach dochodów obliczanych przez GUS i Komisję Planowania nie potrąca się amortyzacji, zatem dla celów porównawczych uczynimy to samo.

Przyjmując założenie, że dodajemy amortyzację do dochodu wytworzonego, nie możemy się posługiwać pojęciem akumulacji, lecz zastąpimy je pojęciem inwestycji i przyrostu majątku.

Należy wyjaśnić, że do obliczenia wartości realnych przyrostu zapasów i wierzytelności zastosowaliśmy wskaźnik cen produkcji rolnej, wychodząc z założenia, że jest on najodpowiedniejszy zarówno do przeliczenia zapasów artykułów rolnych, jak i wierzytelności, głównie towarowych, również za artykuły rolne.

Przy obliczaniu przyrostu gotówki zostały zastosowane dwa wskaźniki cen, a mianowicie: jedną trzecią część gotówki przeliczono według wskaźników cen artykułów i usług zakupywanych, a dwie trzecie — według wskaźników cen inwestycji. Wychodziliśmy bowiem z założenia, że gotówka przeważnie jest gromadzona dla celów inwestycyjnych, choć częściowo może być zużywana na cele spożycia, np. kupno motocykli, rowerów, pralek, telewizorów itp.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że mimo iż kupno motocykli i rowerów zaliczamy do wydatków na spożycie, a nie do kupna środków produkcji, to jednak w gospodarstwach rolnych mają te środki lokomocji zupełnie inny charakter niż w gospodarstwach domowych w mieście. Nie ma bowiem wątpliwości, że w gospodarstwach rolnych wykorzystywane są przynajmniej w połowie, a częstokroć i więcej jako środki transportu zamiast koni. Można również przytoczyć takie wypadki, że pralki służą w gospodarstwach rolnych do produkcji masła. Spotkaliśmy takie gospodarstwo, które posiadało dwie pralki, wykorzystując jedną do masła, a drugą do prania.

Przyrost lub ubytek długów został przeliczony według wskaźnika cen inwestycji, gdyż pożyczki długoterminowe są przeważnie zaciągane na cele inwestycyjne.

Obliczenia w tab. 20 wskazują, że dochody realne najwyższy poziom osiągnęły w 1959/60 r. i w stosunku do 1955/56 r. wzrosły o około 15%.

Fundusz przeznaczony na spożycie wykazywał dynamikę znacznie wyższą — to znaczy wzrósł o około 5% w stosunku do roku 1958/59 i o 17% w stosunku do roku 1955/56. Główny wpływ wywierały tu artykuły i usługi zakupione, które rosły dość gwałtownie, a dynamika ich była prawie dwukrotnie wyższa niż całego funduszu spożycia, to znaczy, że w stosunku do 1955/56 r. prawie 32%.

Poziom spożycia naturalnego nie ulegał większym zmianom, choć w 1959/60 r. w związku z trudnościami w zaopatrzeniu się na rynku państwowym w mięso i słoninę, a głównie dzięki wzrostowi cen na te artykuły, samozaopatrzenie wzrosło o około 5%.

Tabela 20

**Dochody nominalne i realne w gospodarstwach prowadzących rachunkowość
w latach 1955/56—1959/60**

Na 1 gospodarstwo w tys. zł

Obliczono według metody stosowanej przez IER

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Wartości nominalne					
Dochód osobisty wraz					
z amortyzacją	27,8	31,1	33,8	34,3	36,8
w tym amortyzacja	2,1	2,6	3,1	3,6	3,7
Spożycie ogółem	23,2	24,8	26,9	27,9	29,6
„ naturalne	12,3	12,3	13,1	13,3	14,4
„ artykułów i usług zakupionych	10,9	12,5	13,8	14,6	15,2
Inwestycje i przyrost majątku	4,6	6,3	6,9	6,4	7,2
Inwestycje w środkach trwałych	2,6	3,7	4,7	5,3	5,2
Przyrost wartości stada	0,8	1,2	-0,2	0,1	1,1
Przyrost gotówki	0,9	0,9	1,5	0,9	0,9
Przyrost (—) lub ubytek (+) długów	-0,0	-0,0	0,3	-0,1	-0,1
Przyrost zapasów artykułów rolnych, wierzytelności i udziałów	0,3	0,5	0,6	0,2	0,1
Wartości realne					
Dochód osobisty wraz					
z amortyzacją	29,4	31,1	32,1	32,0	33,6
w tym amortyzacja	2,6	2,6	2,4	2,8	2,8
Spożycie ogółem	24,0	24,8	26,6	26,9	28,0
„ naturalne	12,9	12,3	13,1	13,0	13,5
„ artykułów i usług zakupionych	11,1	12,5	13,5	13,9	14,5
Inwestycje i przyrost majątku	5,4	6,3	5,5	5,1	5,6
Inwestycje w środkach trwałych	3,2	3,7	3,6	4,1	4,0
Przyrost wartości stada	0,9	1,2	-0,2	0,1	0,8

Tabela 20 dok.

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Przyrost gotówki	1,0	0,9	1,3	0,8	0,8
Przyrost (—) lub ubytek (+) długów	—0,0	—0,0	0,2	—0,1	—0,1
Przyrost zapasów artykułów rolnych, wierzytelności i udziałów	0,3	0,5	0,6	0,2	0,1
Dynamika dochodów nominalnych					
Dochód osobisty wraz z amortyzacją	100,0	111,9	121,6	123,4	132,4
Dochód osobisty bez amortyzacji	100,0	110,9	119,9	119,5	128,8
Spożycie ogółem	100,0	106,9	115,9	120,3	127,6
„ naturalne	100,0	100,0	106,5	108,1	117,1
„ artykułów i usług zakupionych	100,0	114,7	126,6	133,9	139,4
Inwestycje i przyrost majątku	100,0	137,0	150,0	139,1	156,5
w tym: inwestycje	100,0	142,3	180,8	203,8	200,0
przyrost gotówki	100,0	100,0	167,7	100,0	100,0
Dynamika dochodów realnych					
Dochód osobisty wraz z amortyzacją	100,0	105,8	109,2	108,8	114,3
Dochód osobisty bez amortyzacji	100,0	106,3	110,8	109,0	114,9
Spożycie ogółem	100,0	103,3	110,8	112,1	116,7
„ naturalne	100,0	95,3	101,5	100,8	104,6
„ artykułów i usług zakupionych	100,0	112,6	121,6	125,2	130,6
Inwestycje i przyrost majątku	100,0	116,7	101,8	94,4	103,7
w tym: inwestycje	100,0	115,6	112,5	128,1	125,0
przyrost gotówki	100,0	90,0	130,0	80,0	80,0

Nieco inaczej kształtowała się dynamika inwestycji i przyrostu majątku razem wziętych. Najwyższy poziom osiągnęła ta pozycja w wyrażeniu realnym w 1956/57 r. (+ 18%).

Powodem tej sytuacji był zarówno wysoki poziom wydatków na inwestycje, jak i najwyższy przyrost wartości stada. W latach 1957/58, a zwłaszcza 1958/59 zaznaczyła się wyraźna tendencja spadkowa, związana z ubytkiem pogłowia inwentarza żywego (świń) oraz zahamowaniem w 1957/58 r. inwestycji pieniężnych w związku ze znaczną zwyżką cen na artykuły inwestycyjne.

Zahamowanie wydatków na inwestycje w 1957/58 r. wyraziło się jednocześnie zwiększonym zapasem gotówki, która wpływała na to, że w następnym 1958/59 r. wystąpił najwyższy stan inwestycji w środkach trwałych. W 1959/60 r. stan ten uległ nieco zmniejszeniu. Inwestycje bowiem w stosunku do 1958/59 r. zmalały o 2,4%. Jednakże w 1959/60 r. nastąpił

poważny przyrost wartości stada, to też ogólny poziom przyrostu majątku wzrósł w stosunku do 1955/56 r. o 3,7⁰%, a w porównaniu do 1958/59 r. o około 10⁰%.

Przyrost gotówki utrzymał się na poziomie roku ubiegłego.

Łączny wskaźnik dynamiki wydatków na inwestycje i przyrostu rezerw pieniężnych (które można traktować jako potencjalną energię inwestycyjną) wykazuje w latach 1955/56—1959/60 następującą tendencję rozwojową:

1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
100,0	109,5	116,7	116,7	114,3

Można zatem powiedzieć, że dynamika w zakresie inwestowania uległa w 1959/60 r. nieznacznemu zahamowaniu.

Poza inwestycjami pieniężnymi na środki trwałe (budynki i inwentarz martwy) poważny udział w ogólnej puli inwestycji i przyrostu majątku odgrywa przyrost stada. Otóż w końcu 1959/60 r. po dwuletnim bardzo niskim przyroście stada, nastąpił ponowny poważny jego wzrost (pogłowiu trzody chlewnej), co w głównej mierze spowodowało wyższą przyrostu majątku.

Przedstawiona w tab. 20 dynamika i struktura dochodów realnych dotyczyła gospodarstw rolnych, w których głównym źródłem utrzymania rodzin są dochody z gospodarstwa rolnego. Mimo to należy pamiętać, że analizowany dochód osobisty zawierał w sobie w 1959/60 r. około 12⁰% dochodów spoza gospodarstwa rolnego, to znaczy, że dochody z własnego gospodarstwa stanowiły 88⁰%. Jak już zaznaczaliśmy dochody spoza gospodarstwa w 1959/60 r. wzrosły prawie o 24⁰% (w cenach bieżących), a gdybyśmy je wyrazili w cenach porównywalnych produkcji towarowej, to wzrost ten wynosiłby 20⁰%. Wzrost ten niewątpliwie wpłynął na znaczne podniesienie dochodu osobistego w 1959/60 r.

Nie wiemy na jakie cele rozdysponowano dochód rolniczy, a na co wydatkowano dochody spoza gospodarstwa. Można przypuszczać, że rozdysponowanie odbywa się z całości posiadanych zasobów. To też gdybyśmy chcieli zbadać dynamikę dochodów realnych tylko z rolnictwa, nie różniłaby się ona od przedstawionej dynamiki dochodu osobistego.

Wzrost dochodów realnych w 1959/60 r. znajduje swoje uzasadnienie również we wzroście cen artykułów rolnych i pewnej stabilizacji od 1957/58 r. cen artykułów przemysłowych, to znaczy, że mimo iż wartość wytworzonego dochodu rolniczego w cenach porównywalnych wzrosła w 1959/60 r. minimalnie, to jednak wartość nabywczą tego dochodu wzrosła znacznie.

Obliczone w tabeli 12 wskaźniki cen produkcji towarowej, wskaźniki cen nakładów dokupionych oraz podane w tab. 19 wskaźniki cen artykułów i usług zakupionych, jak też wskaźniki cen inwestycji, pozwalają na obliczenie nożyc cen artykułów sprzedawanych i nabywanych przez rolników. Obliczenie to podajemy w tab. 21 i na wykresie 16.

Sposób obliczenia wskaźników cen artykułów sprzedawanych przez rolników (to znaczy wskaźnik cen produkcji towarowej) został omówiony wyżej i przedstawiony w tab. 12. Natomiast wyliczenie ogólnego wskaźnika cen artykułów nabywanych opieramy na trzech szczegółowych wskaźnikach cen, a mianowicie: 1) artykułów i usług zakupywanych na

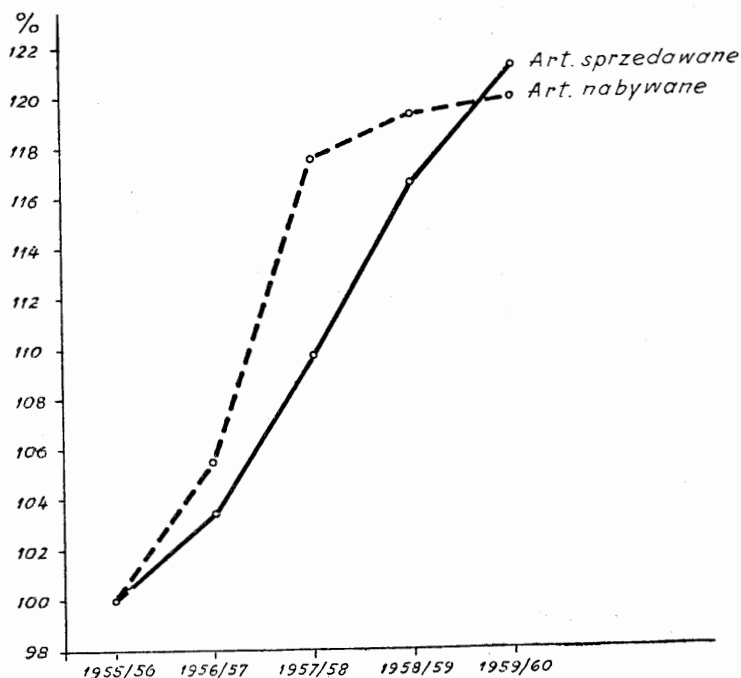
Tabela 21

Wskaźniki cen artykułów nabywanych i sprzedawanych przez rolników w latach 1955/56–1959/60

Wyszczególnienie	Struktura wydatków w 1958/59 r. w %	Wskaźniki cen w latach				
		1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
Artykuły nabywane ogółem	100,0	100,0	105,6	117,9	119,5	120,1
Artykuły i usługi związane ze spożyciem	52,5	100,0	101,8	104,1	106,6	106,6
Nakłady na produkcję	26,4	100,0	100,6	112,0	114,9	116,3
Inwestycje w środkach trwałych	21,1	100,0	121,4	159,9	157,2	158,5
Artykuły sprzedawane						
Wartość produkcji towarowej		100,0	103,4	109,7	116,7	121,1
Przychody pieniężne z produkcji towarowej		100,0	104,9	110,9	118,3	122,7
Wskaźnik nożyc cen	I		97,9	93,0	97,7	100,8
„ „ „	II		99,3	94,0	99,0	102,2

Wykres 16.

Nożyce cen artykułów sprzedawanych i nabywanych przez rolników w latach 1955/56 - 1959/60



spożycie, 2) nakładów na produkcję oraz 3) wydatków na inwestycje w środkach trwałych. Struktura wydatków została przyjęta na podstawie wyników z gospodarstw prowadzących rachunkowość z 1958/59 r., bowiem w chwili obliczania nożyc cen materiały za 1959/60 r. są jeszcze w opracowaniu.

Otrzymane wyniki, zarówno w tab. 21, jak też na wykresie 16, wskazują, że wyższość cen w 1957/58 roku na artykuły przemysłowe poważnie rozwarła nożyce cen na niekorzyść rolników. Jednakże stale rosnące ceny artykułów rolnych i względna stabilizacja cen artykułów przemysłowych pozwoliła na całkowite zamknięcie się nożyc z lekką prawie nieznaną przewagą na korzyść rolników.

Kończąc analizę dochodów za lata 1955/56—1959/60 w gospodarstwach prowadzących rachunkowość, wrócimy raz jeszcze do porównań z danymi masowymi. Tym razem wrócimy do wartości nominalnych i zestawiamy w tab. 22 dynamikę dochodu rolniczego i funduszu spożycia według danych GUS i IER. Dane Instytutu są to dane dla gospodarstw prowadzących rachunkowość, a nie szacunki uogólniające wyniki rachunkowości. Dla celów porównawczych wyniki IER zostały obliczone podwójną metodą. Dla uzyskania większej porównywalności zastosowaliśmy do naszych wyliczeń metodę GUS.

Tabela 22

Dynamika dochodu rolniczego i funduszu spożycia w wartościach nominalnych w latach 1955/56—1959/60 według danych GUS i IER

Lata	Dochód rolniczy według			Fundusz spożycia według	
	GUS	IER obliczony metodą		GUS	IER
		GUS	IER		
1955/56	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1956/57	114,8	114,3	110,8	111,8	106,9
1957/58	123,1	125,0	120,2	117,5	115,9
1958/59	125,0	127,5	120,6	120,0	120,3
1959/60	127,4	133,3	126,9	123,7	127,6

Do dochodu rolniczego obliczonego metodą IER dodaliśmy amortyzację środków trwałych, dochody najmu, opłaty czynszów dzierżawnych oraz zwrot ubezpieczeń, to znaczy te elementy, które tkwią w dochodzie rolniczym obliczanym przez GUS. Nadto, jak wiadomo GUS dokonuje obliczeń według lat kalendarzowych, natomiast IER prowadzi rachunkowość w latach gospodarczych. Jest to uzasadnione tym, że otwarcie książki rachunkowej 1 stycznia byłoby związane z rejestracją wielkiej ilości zapasów istniejących w tym czasie w gospodarstwie rolnym. Byłoby to bardzo uciążliwe i mogłoby powodować poważne błędy. W dniu 1 lipca sprawa zapasów ma małe znaczenie, bowiem jest to przednówek. Zatem, aby porównywać dane z obu źródeł, przeliczyliśmy dane GUS na lata gospodarcze w sposób bardzo prymitywny — dodając dwa lata i dzieląc je przez dwa. Obliczenie takie może powodować duże odchylenia.

Jak wynika jednakże z tab. 22 dynamika dochodu rolniczego, jak też spożycia, wykazuje duże podobieństwo zwłaszcza w 1959/60 r.